

MAREK GEDL, *Die Vorlausitzer Kultur, Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XXI, 2. Band*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 1992, 110 p. + 30 pl.

Apărută în renumita colecție *Prähistorische Bronzefunde* (inițiată de către Herman Müller-Karpe și condusă astăzi de Albrecht Jockenhövel și Wolf Kubach), lucrarea de față prezintă o cultură din epoca bronzului mijlociu, atestată în Europa Centrală.

Cultura Pre-Lausitz este delimitată foarte clar din punct de vedere spațio-temporal încă din paginile *Introducerii și Istoricului cercetărilor* (primele două capitole ale lucrării): s-a dezvoltat în Silezia superioară și inferioară, regiunile nord-vestice ale Poloniei Mici, Polonia Mare, regiunea Kujawia, precum și în estul Saxoniei și Brandenburgului. Într-un alt volum consacrat aceleiași culturi (*Kultura przedłużycka*, 1975), Marek Gedl – profesor la Universitatea Jagiellonă din Krakovia – stabilise cele trei faze ale culturii Pre-Lausitz: o fază timpurie (datată la începutul perioadei mijlocii a bronzului = B 1 după cronologia Reinecke), o fază clasică (perioada mijlocie a epocii bronzului = între B 2 și C) și o fază târzie (începutul ultimei perioade a bronzului = între C și începutul lui D).

Cultura Pre-Lausitz a luat naștere ca urmare a bulversării culturilor bronzului timpuriu din această regiune (Aunjetitz, Iwno) și a pătrunderii purtătorilor culturii mormintelor tumulare, care a ocupat un spațiu mult mai vast (întinzându-se și în zona Dunării mijlocii). Din această cauză, nu puțini au fost cercetătorii tentați să considere cultura Pre-Lausitz o anexă a culturii mormintelor tumulare. Cu toate că, într-adevăr, cultura Pre-Lausitz nu și-a pierdut nimic din caracteristica principală a culturii mormintelor tumulare în nici una din fazele existenței sale, profesorul Gedl arată că ea păstrează un caracter de sine-stătător, atât printr-o interferență timpurie cu cele care o precedă (Iwno și Kujawia, Aunjetitz în Silezia și Polonia Mare), cât și prin formele tipice de materiale și așezări prezentate.

După o sumară analiză a izvoarelor, în care subliniază caracterul nesistematic și incomplet al cercetării mormintelor și așezărilor, savantul polonez înfățișează principalele tipologii de obiecte aparținând culturii Pre-Lausitz. Acest inventar va fi reluat într-un alt capitol, consacrat așezărilor, stabilindu-se formele locale

caracteristice și importurile. În primul rând, există anumite tipuri de ace (fie cu cap semisferic, fie cu urechi), precum și de arme (pumnale, securi de luptă) și obiecte de podoabă, care atestă o continuitate a metalurgiei locale, atât din punct de vedere tehnologic, cât și stilistic. De asemenea, se constată frecvențe importuri de arme (pumnale, săbii, securi) din regiunea Dunării mijlocii (cultura Piliny). Ceramica pre-lausitziană este lucrată cu mâna și are ornamente realizate prin impresiuni cu șnurul, cu paie sau cu degetul. Dintre formele specifice, demne de reținut sunt vasele cu pântec, fără torți, sau oalele cu profil în formă de S.

Mormintele culturii Pre-Lausitz sunt cele mai bine cunoscute, dar au fost incomplet cercetate, deși există cimitire foarte mari (cel de la Biechla, cu 30-40 de tumuli). Înhumarea reprezintă principalul rit funerar, utilizat mai ales în ultimele două faze ale culturii, deși a fost practicat încă din faza timpurie. Cu toate acestea, nici incinerarea nu dispăre complet, fiind înregistrată mai cu seamă în fazele timpurii (în Silezia de sud). Unele incinerări s-au realizat doar parțial, înainte de înhumare. S-au surprins urmele câtorva edificii de lemn; unele pentru a întreține cultul morților, altele doar pentru a susține sicriul. Ringurile de piatră și șirurile de pietre, ce iradiază dintr-un punct central, au fost interpretate ca aparținând, fără dubii, unor manifestări privitoare la cultul soarelui. În cadrul inventarului din morminte (ceramică, ace, arme, podoabe), modul de producere a unor piese indică practicarea aceluiași cult solar (motivele de la mânerle unor arme sau unele capete de ace), care avea o largă răspândire la comunitățile epocii bronzului.

După o trecere în revistă a depozitelor, care arată clar caracterul războinic al societății culturii Pre-Lausitz, autorul efectuează și o analiză a așezărilor corespunzătoare acestora. Deși sumar săpate, acestea oferă imaginea unei societăți pastorale inițial (în faza timpurie și în prima parte a celei clasice), care mai apoi se sedentarizează, deși păstrează în continuare ca ocupație preponderentă creșterea vitelor. Inventarul așezărilor a scos, de asemenea, în evidență amploarea luată de metalurgia locală, fondată pe existența materiilor prime și cerută de necesitățile crescânde.

În ultimul capitol (*Caracteristici ale culturii Pre-Lausitz*), profesorul Gedl sintetizează capitolele anterioare, subliniind că trecerea la cultura Lausitz s-a făcut în chip fluent, prin evoluție, și nu prin penetrări violente ale altor populații, oferind exemple tipologice care atestă cu certitudine aceasta.

Cea mai mare parte a cărții este rezervată inventarului descoperirilor (grupe minuoș pe categorii: morminte, așezări, depozite, descoperiri izolate), două indexuri (autori și nume de localități), precum și 30 de planșe cuprinzând inventarul material al culturii Pre-Lausitz.

Deși reflectă stadiul cercetării, unele aspecte rămânând a fi elucidate în viitor, lucrarea lui Marek Gedl reprezintă o contribuție de cea mai mare însemnătate pentru cunoașterea bronzului mijlociu central-european și, implicit, un valoros punct de reper pentru cercetarea de specialitate românească.

LUCREȚIU MIHAILESCU-BÎRLIBA